

Ongeplande zwangerschappen

Arie de Graaf en Suzanne Loozen

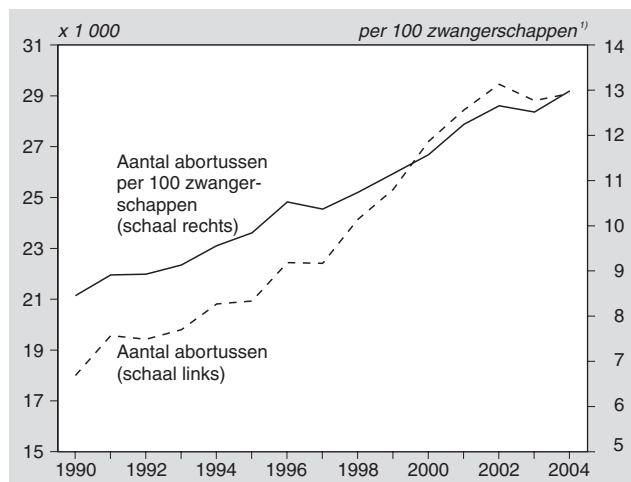
In 2004 werden in Nederland 194 duizend kinderen geboren. De meeste zwangerschappen waaruit deze kinderen voortkwamen, waren gepland. Onder vrouwen die in Nederland wonen, werden in hetzelfde jaar 29 duizend abortussen uitgevoerd. Een op de acht zwangerschappen werd dus voortijdig door medisch ingrijpen afgebroken. Dit artikel beschrijft enkele kenmerken van vrouwen die ongepland zwanger raken en de ontwikkeling in het aandeel vrouwen dat in de afgelopen decennia de zwangerschap heeft laten afbreken.

Inleiding

In 2004 kwamen in Nederland 194 duizend kinderen levend ter wereld. De meeste van deze kinderen waren gepland. Sommige vrouwen raken echter onbedoeld zwanger. Is een zwangerschap niet gewenst, dan bestaat de mogelijkheid om deze door middel van een abortus, uitgevoerd in een ziekenhuis of abortuskliniek, te laten afbreken. Uit de wettelijk verplichte abortusregistratie blijkt dat in 2004 in Nederland ruim 29 duizend abortussen plaatsvonden onder in Nederland wonende vrouwen (Inspectie voor de Gezondheidszorg, 2005). Dit houdt in dat een op de acht zwangerschappen door middel van een abortus wordt beëindigd (grafiek 1).

Het aantal abortussen is tussen 1990 en 2004 fors toegenomen, van 18 duizend naar 29 duizend. Uit eerder onderzoek is gebleken dat tienermeisjes en allochtone vrouwen de twee belangrijkste risicogroepen zijn voor abortus (Wijsen en Van Lee, 2005). Of vrouwen ooit onbedoeld zwanger zijn geweest en hoe deze zwangerschap is geëindigd, is gevraagd in het Onderzoek Gezinsvorming 2003 (OG2003) van het CBS. De betreffende resultaten worden in dit artikel beschreven.

1. Aantal abortussen, 1990–2004



¹⁾ Aantal zwangerschappen: aantal levendgeboorten + doodgeboorten bij een zwangerschap van 24 weken of meer + abortussen.

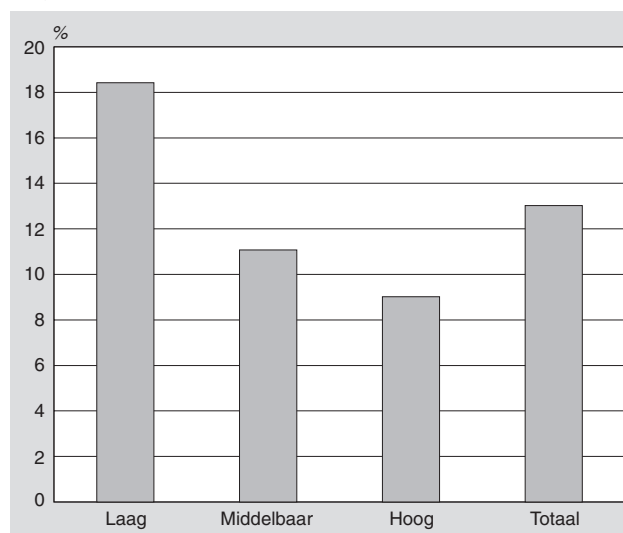
Bron: Wettelijk verplichte abortusregistratie (inclusief overtijdbehandelingen).

Kenmerken van ongeplande zwangerschappen

Aan vrouwen die op het moment van het onderzoek tussen de 18 en 62 jaar oud waren, is gevraagd of ze ooit onbedoeld zwanger zijn geraakt. Van deze vrouwen blijkt 13 procent ooit onbedoeld zwanger te zijn geweest. Het betreft echter een zeer uiteenlopende groep, variërend van vrouwen die nog geen kinderen hebben tot vrouwen die de vruchtbare leeftijdsperiode al achter de rug hebben.

Het opleidingsniveau is van belang waar het gaat om onbedoelde zwangerschappen. Laagopgeleide vrouwen zijn twee keer zo vaak ooit onbedoeld zwanger geweest als hoogopgeleide vrouwen, met 18 en 9 procent (grafiek 2). Van de middelbaar opgeleiden is één op de tien ooit onbedoeld zwanger geweest.

2. Aandeel vrouwen van 18–62 jaar dat ooit onbedoeld zwanger is geraakt naar onderwijsniveau, 2003



Bron: Onderzoek Gezinsvorming 2003.

Voor degenen die ooit onbedoeld zwanger zijn geweest, is nagegaan of ze eerder dan gepland zwanger waren (64 procent) of geen kinderen (meer) wilden (36 procent). Tevens is gevraagd hoe deze zwangerschap is verlopen. Van de vrouwen die eerder dan gepland zwanger waren, heeft een op de vijf gekozen voor een abortus (staat 1). Onder vrouwen die geen kinderen (meer) wilden, was dit aandeel ruim twee keer zo groot (44 procent).

Het onderwijsniveau blijkt eveneens sterk van invloed op de wijze waarop de zwangerschap is geëindigd. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen zwangerschappen die eerder dan gepland waren en zwangerschappen van vrouwen die geen kinderen (meer) wilden. Bij de eerstgenoemde categorie valt op dat hoogopgeleiden drie keer zo vaak voor een abortus kiezen als laagopgeleiden (respectievelijk 36 en 12 procent; staat 2). Onder middelbaar opgeleiden laat

een op de vijf de zwangerschap afbreken. Van de vrouwen die geen kinderen (meer) willen, kiest meer dan de helft (56 procent) van de hoogopgeleiden voor een abortus. Onder laag- en middelbaar opgeleiden laten twee op de vijf vrouwen de zwangerschap afbreken.

Staat 1
Vrouwen van 18–62 jaar die ooit onbedoeld zwanger zijn geraakt, 2003

Afloop eerste onbedoelde zwangerschap	Eerder dan gepland	Wilde geen kinderen (meer)	Totaal
	%		
Levend- of doodgeboren ¹⁾	69	41	59
Miskraam	12	16	14
Abortus	19	44	28
	<i>abs.=100%</i>		
Totaal aantal respondenten	298	167	465

¹⁾ Inclusief in verwachting.

Bron: Onderzoek Gezinsvorming 2003.

Staat 2
Vrouwen van 18–62 jaar die onbedoeld zwanger zijn geraakt naar onderwijsniveau, 2003

	Laag	Middelbaar	Hoog
	%		
<i>Eerder dan gepland</i>			
Levend- of doodgeboren ¹⁾	75	72	45
Miskraam	12	9	19
Abortus	12	19	36
	<i>abs.=100%</i>		
Totaal aantal respondenten	146	104	47
	%		
<i>Wilde geen kinderen (meer)</i>			
Levend- of doodgeboren ¹⁾	43	44	33
Miskraam	15	18	11
Abortus	42	38	56
	<i>abs.=100%</i>		
Totaal aantal respondenten	79	50	36

¹⁾ Inclusief in verwachting.

Bron: Onderzoek Gezinsvorming 2003.

Voor vrouwen die de vruchtbare periode al achter de rug hebben, is nagegaan wat de relatie is tussen de leeftijd van de vrouw bij het begin van de onbedoelde zwangerschap en een te vroege of ongewenste zwangerschap. Hierbij is uitgegaan van vrouwen van 46–62 jaar. Of de onbedoelde zwangerschap eerder dan gepland was of dat men helemaal geen kinderen (meer) wilde, is sterk afhankelijk van de leeftijd van de vrouw bij het begin van de zwangerschap. Vrouwen die eerder dan gepland zwanger raakten, waren vanzelfsprekend vaak nog (zeer) jong op het moment dat deze zwangerschap plaatsvond: een derde van deze groep was 15–19 jaar en nog eens een derde 20–24 jaar. Vrouwen die helemaal geen kinderen (meer)

wilden, waren vaak al wat ouder. Verder blijkt dat laagopgeleiden vaak nog (zeer) jong waren bij het begin van de onbedoelde zwangerschap: een op de drie was 15–19 jaar en nog eens een op de drie 20–24 jaar (*staat 3*). Onder middelbaar en hoog opgeleide vrouwen komt een ander beeld naar voren: van hen waren er vier op de tien 30–45 jaar. Minder dan twee op de tien middelbaar en hoogopgeleide vrouwen waren jonger dan 20 jaar.

Staat 3
Vrouwen van 46–62 jaar met kinderen die ooit onbedoeld zwanger zijn geraakt naar onderwijsniveau

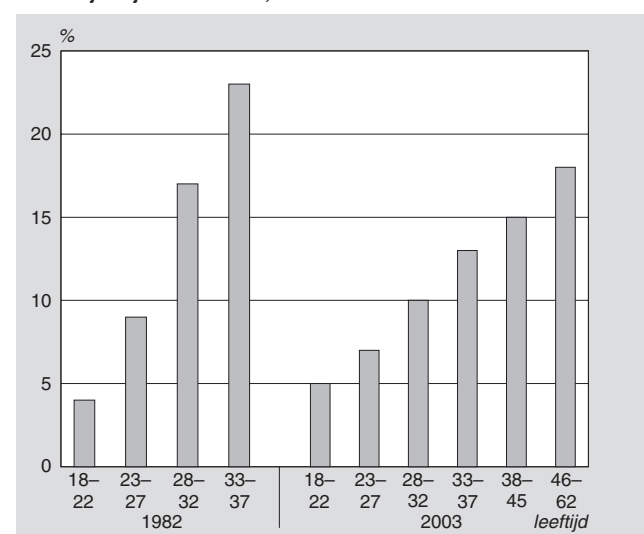
Leeftijd bij eerste onbedoelde zwangerschap	Laag	Middelbaar + Hoog	Totaal
	%		
15–19 jaar	30	17	25
20–24 jaar	29	23	27
25–29 jaar	21	21	21
30–45 jaar	20	39	27
	<i>abs.=100%</i>		
Totaal aantal respondenten	127	84	210

Bron: Onderzoek Gezinsvorming 2003.

Ontwikkelingen tussen 1982 en 2003

Met behulp van een eerder gehouden Onderzoek Gezinsvorming kan worden nagegaan of vrouwen in de loop der tijd vaker onbedoeld zwanger zijn geraakt en of ze vaker voor een abortus hebben gekozen. Hiertoe zijn de onderzoeksresultaten voor 2003 vergeleken met die voor 1982. Uit deze vergelijking blijkt dat vrouwen van 28–32 jaar, evenals vrouwen van 33–37 jaar, in 2003 minder vaak onbedoeld zwanger raakten dan in 1982 het geval was (*grafiek 3*). Het verschil bedraagt voor beide leeftijdsgroepen 5 à 10 procentpunten. Deze ontwikkeling hangt samen met de toegenomen voorlichting over en het toegenomen gebruik van anticonceptie: vooral de introductie van de anticonceptiepil in de jaren zestig is hierbij van groot belang geweest.

3. Aandeel vrouwen dat ooit onbedoeld zwanger is geraakt naar leeftijd in jaar onderzoek, 1982 en 2003



Bron: Onderzoek Gezinsvorming 1982 en 2003.

Aangezien in het OG2003 ook ouderen zijn betrokken bij wie een eventuele ongeplande zwangerschap al enige tijd terug heeft plaatsgevonden, kan er sprake zijn van herin-neringseffecten. Dit zou kunnen leiden tot een onderschat-ting van het aantal ongeplande zwangerschappen in het OG2003 voor de leeftijdsgroep 46–62 jaar.

De aard van de onbedoelde zwangerschap is in 2003 sterk veranderd ten opzichte van de vrouwen in 1982. In 2003 werd drie keer zo vaak door vrouwen aangegeven dat ze geen kinderen (meer) wilden (*staat 4*). Dit gold zowel voor vrouwen van 18–32 jaar als voor vrouwen van 33–37 jaar. Onder 18–32-jarigen gaf in 1982 een op de tien aan geen kinderen (meer) te willen; in 2003 werd dit genoemd door maar liefst drie op de tien vrouwen die onbedoeld zwanger waren. Ook onder 33–37-jarigen zijn de verschillen groot, met een aandeel dat geen kinderen (meer) wilde van 15 procent in 1982 en 42 procent in 2003. Dit wordt onder meer geïllustreerd door de ontwikkeling van het aandeel kinderloze vrouwen in de afgelopen decennia. Van de vrouwen die geboren zijn in de eerste helft van de jaren veertig is één op de tien kinderloos. Onder vrouwen die in het begin van de jaren zeventig zijn geboren, is 20 procent van plan om kinderloos te blijven (De Graaf en Loozen, 2005).

Staat 4
Vrouwen die onbedoeld zwanger zijn geweest naar aard eerste onbedoelde zwangerschap, 1982 en 2003

Leeftijd in onderzoeksjaar	Eerder dan gepland	Wilde geen kinderen (meer)	Totaal aantal respondenten
	%		<i>abs.=100%</i>
1982			
18–32 jaar	90	10	437
33–37 jaar	85	15	302
2003			
18–32 jaar	67	32	87
33–37 jaar	56	42	66
38–45 jaar	55	44	107
46–62 jaar	68	31	214

Bron: Onderzoek Gezinsvorming 1982 en 2003.

In 2003 kozen vrouwen van 18–37 jaar die voor het eerst onbedoeld zwanger waren ruim twee keer zo vaak voor een abortus als in 1982 (respectievelijk 43 en 19 procent; *staat 5*). Vrouwen die eerder dan gepland zwanger waren, lieten de zwangerschap twee keer zo vaak afbreken als in 1982 (34 en 17 procent). Onder vrouwen die geen kinderen (meer) wilden, was dit verschil vrijwel even groot (56 en 31 procent). Deze ontwikkeling hangt samen met de toename van het aandeel vrouwen dat geen kinderen wil of dat het kindertal beperkt tot één of hooguit twee kinderen. Tevens geeft dit aan dat het taboe op abortus de afgelopen decennia sterk is afgenomen.

Ten slotte is gekeken naar alle onbedoelde zwangerschap- pen onder vrouwen van 18–37 jaar. In 2003 lieten vrouwen van deze leeftijd de zwangerschap ruim twee keer zo vaak afbreken als in 1982 (*staat 6*). Vrouwen die jonger dan 25

Staat 5
Vrouwen van 18–37 jaar die onbedoeld zwanger zijn geweest naar aard en afloop van de eerste onbedoelde zwangerschap, 1982 en 2003

	Afloop eerste onbedoelde zwangerschap			Totaal aantal repondenten
	Levend- of doodgeboren ¹⁾	Abortus	Miskraam	
	%			<i>abs.=100%</i>
1982				
Eerder dan gepland	72	17	11	604
Wilde geen kinderen (meer)	56	31	13	85
Totaal	70	19	11	689
2003				
Eerder dan gepland	54	34	11	93
Wilde geen kinderen (meer)	27	56	16	55
Totaal	45	43	13	148

¹⁾ Inclusief in verwachting.

Bron: Onderzoek Gezinsvorming 1982 en 2003.

Staat 6
Ongewenste zwangerschappen van vrouwen van 18–37 jaar naar afloop en leeftijd van de vrouw bij het begin van de zwangerschap, 1982 en 2003

Leeftijd vrouw bij begin zwangerschap	Afloop onbedoelde zwangerschappen			Totaal aantal zwanger- schappen
	Levend- of doodgeboren	Abortus ¹⁾	Miskraam	
	%			<i>abs.=100%</i>
1982				
24 jaar of jonger	74	16	10	639
25–37 jaar	65	19	16	287
Totaal	71	17	12	926
2003				
24 jaar of jonger	40	46	13	97
25–37 jaar	55	30	15	76
Totaal	47	39	14	173

¹⁾ Inclusief in verwachting.

Bron: Onderzoek Gezinsvorming 1982 en 2003.

jaar waren toen ze onbedoeld zwanger raakten, kozen in 2003 bijna drie keer zo vaak voor een abortus als in 1982. Vrouwen die 25–37 jaar waren op het moment dat ze on-bedoeld zwanger raakten, lieten de zwangerschap in 2003 anderhalf keer zo vaak afbreken als in 1982.

Literatuur

Graaf, A. de, en S. Loozen, 2005, Door omstandigheden vaak geen of één kind. *Bevolkingstrends* 53(1), blz. 42–45.

Inspectie voor de Gezondheidszorg, 2005, Diverse jaarrap- portages van de Wet afbreking zwangerschap. Wettelijk verplichte abortusregistratie, 1990–2004. Inspectie voor de Gezondheidszorg, Den Haag.

Wijzen, C. en L. van Lee, 2005, Landelijke Abortus Regis- tratie 2004. Rutgers Nisso Groep, Utrecht.

Onderzoek Gezinsvorming

De cijfers in dit artikel zijn grotendeels gebaseerd op het Onderzoek Gezinsvorming 2003 (OG2003) van het CBS. Dit onderzoek, dat om de vijf jaar wordt gehouden, heeft plaatsgevonden in de periode februari tot en met juni 2003. Aan dit onderzoek hebben 3,9 duizend mannen en 4,2 duizend vrouwen deelgenomen. Doel van het Onderzoek Gezinsvorming is informatie te verzamelen over het verloop van de relatie- en gezinsvorming in Nederland en de achtergronden daarvan.

Onbedoelde zwangerschappen

In het OG2003 is aan vrouwen met kinderen en vrouwen die in staat menen te zijn kinderen te krijgen, gevraagd of ze ooit onbedoeld zwanger waren geweest. Vervolgens is gevraagd hoe vaak hen dat was overkomen. Was de respondent ooit onbedoeld zwanger, dan is tevens informatie ingewonnen over de wijze waarop de betreffende zwangerschap is geëindigd. De respondent kon kiezen uit de volgende antwoorden: 'kind is levend geboren', 'kind is dood geboren', 'miskraam gehad', 'abortus ondergaan' en 'is in verwachting'. Tevens is gevraagd of ze eerder dan gepland zwanger was of dat ze geen kinderen (meer) wilde. Als een vrouw meer dan één keer onbedoeld zwanger is geraakt, hebben de resultaten betrekking op de eerste onbedoelde zwangerschap.

Onderwijsniveau

Voor het onderwijsniveau wordt in dit artikel gebruik gemaakt van de indeling in laagopgeleiden, middelbaar opgeleiden en hoogopgeleiden. Tot de laagopgeleiden behoren personen met uitsluitend basisonderwijs, mavo of een vbo-opleiding. Tot de middelbaar opgeleiden behoren personen met havo/vwo of een mbo-opleiding. Tot de hoogopgeleiden behoren personen met een hbo- of universitaire opleiding. Het gaat in dit artikel zowel om personen die op het moment van enquêteren een opleiding op het betreffende niveau volgden als om personen die reeds een diploma op dat niveau hadden behaald.